

Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep.
0030 Oslo

Ref. 22/4032

Høringssvar fra Bjørn Brænd til

FORSLAG TIL LOV OM OMSETNING AV BØKER (BOKLOVEN)

Generelt

Jeg støtter lovforslagets hovedmål:

- om å sikre en mangfoldig norsk litteratur som er tilgjengelig for alle i Norge,
- det sentrale forslaget om å innføre obligatorisk fastpris på bokutgivelser for en periode og
- at marked og tilgjengelighet for digitalisert forskningslitteratur, e-bøker og digitale lydbøker blir regulert på en bedre måte enn det er i dag.

Jeg tiltrer høringsbrevets vurdering av skriftspråkets og litteraturens betydning for demokrati og dannelse og at bokloven vil kunne være et viktig generelt språkpolitisk tiltak, og i tillegg bidra til å sørge for at norsk språk blir løftet fram i høyere utdanning og forskning, for øvrig vil det også gjelde for yrkes- og fagopplæring i f. eks. helsefag, industri og håndverk. Et velfungerende fag- og lærebokmarked er en forutsetning for at Norge kan vedlikeholde og videreutvikle et norsk fagspråk.

Det har utviklet seg en sterk vertikal integrasjon blant få aktører i det norske bokmarkedet. Det har ført til mindre variasjon blant bokhandlene ettersom det ved kjedestyring blir bestemt hva som skal være hovedutvalget av litteratur og andre støtteprodukter hos den enkelte forhandler – det lokale handlingsrommet er lite.

Det har blitt vanskeligere for ørsmå, små og mindre forlag å bli synlige i hyllene. Dette tjener ikke til å fremme formålet med at «Norges befolkning skal ha lik mulighet til å skaffe seg litteratur, og at de skal kunne velge fra et litteraturtilbud preget av mangfold, kvalitet og bredde. Videre skal forfatterne ha like muligheter til å nå leserne.»

Reguleringer av avanse og andre tiltak som kan fremme et variert og godt utbygd forhandler- og formidlernettsverk er viktig for bredden i litteraturen og når det gjelder å utvikle og beholde lesere.

§ 1. Formål – merknad

Her bør også de andre minoritetsspråkene inngå i formålet: kvensk, finsk, romanes/romani.

Kommentar: Loven bør behandle språk likt

§ 2. Definisjoner – merknad

b. *leverandør* ... som utgir bøker (for allment salg) med eller uten ISBN

Kommentar: Tradisjonelt er det leverandørene som tar den fulle økonomiske risiko ved utgivelser på vegne av opphaver. Det har i de senere årene kommet virksomheter som bistår enkeltpersoner til selvpublisering, samt at enkeltpersoner står alene ansvarlig for selvpublisering. Det er dessuten mange store og mindre forlag som utgir bøker finansiert med tilskudd/betaling fra myndigheter, allmenne fond, bedrifter, institusjoner, foreninger og enkeltpersoner for utgivelser. Også slike utgivelser med eller uten ISB-nummer bør omfattes av loven. Det bør også lovfestes at slike tilskudd eller betalinger skal framgå av publikasjonens opplysningsside (kolofonside, copyright-side).

§ 3. Lovens virkeområde – merknad

- også kvensk, finsk, romanes/romani.
- bør også gjelde for fagbøker for profesjonsmarkedet og lærebøker for høyere utdanning, samt for omsetning av skolebøker til grunnskolen og videregående skole

Kommentar: Fagbøker for profesjonsmarkedet, lærebøker for høyere utdanning og videregående skoles nivå, særlig yrkesfaglige lærebøker for små elevgrupper og lærlingordningen, trenger beskyttelsen og forutsigbarheten som loven vil gi, ikke minst i forhold til fastprisens lengde. For eksperimentelle tilskuddsbaserte og alternative utgivelser for grunnskolen, herunder minoritetsspråk, tilrettelagt litteratur m. fl., gjelder det samme.

En boklov som ikke inkluderer lærebøker for videregående skole og grunnskolen og fagbøker for profesjonsmarkedet vil medføre at disse bøkene ikke lenger vil bli omfattet av skaffe- og leveringsplikten, og at det dermed vil kunne svekke f. eks. lærebedriftenes tilgang på læremidler for lærlinger og foresattes mulighet for å skaffe andre læremidler enn de som elever får utdelt fra fylkeskommune eller kommune. Dette gjelder også privatister på ulike nivåer, studenter som deltar i fjernundervisning eller yrkesaktive som er selvstuderende.

Det bør vurderes om en boklov er et hensiktsmessig virkemiddel for å legge til rette for å stimulere og styrke distriktsbaserte leverandører og lokalt eide forhandlere.

§ 4. Normalkontrakt – merknad

- dog kan forfattere, illustratører og oversettere på den ene siden og leverandører fravike normalkontrakter når utgivelsens karakter tilsier separat avtale for det konkrete verk.

Kommentar: I økende grad utgis verk finansiert av oppdragsgiver før leverandør kommer inn i bildet. Det er behov for økende grad av fleksibilitet knyttet til slike utgivelser.

Normalkontraktene mellom forfatter og forlag baserer vederlaget som en prosentsats av fastprisen. Et kilde til økt makulering av usolgte eksemplarer av en bok oppstår når boka ved sluttrealisasjon får en lavere pris ved levering fra leverandør enn vederlaget til forfatter. En modell med vederlag basert på leverandørens salgsinntekt, dvs. høyere prosent, gir forfatter og leverandør en felles glede eller byrde når usolgte bøker på ulike måter skal søkes realisert på beste måte.

§ 5. Fastpris på bøker - merknad

Tilrås: Fastprisen gjelder for leverandører og forhandlere i 18 [gjærne 24] måneder fra første gang tittelen utgis av en norsk leverandør.

Kommentar: Dette er særlig viktig for mindre virksomheter. Det gjelder både for leverandører og forhandlere, jf. generell merknad innledningsvis, særlig i forhold til forutsigbare kalkyler ved investering i produksjon og innkjøp til lager.

§ 6. Plikt til å skaffe og levere papirbøker og e-bøker – merknad

Tilrås: Det bør tas inn i loven en plikt for både leverandør og forhandler til å drive utadrettet formidling om bøker, gjerne med tilhørende regulering i forskrift.

Kommentar: Det er en demokratisk rettighet å få tilgang på fag- og forskningslitteratur også for dem som ikke er akademisk ansatte eller del av et studieløp knyttet til en NOKUT-godkjent institusjon. Denne rettigheten er i ferd med å smuldre når fag- og forskningsbibliotekene i stadig økende grad består av digitalisert forskningslitteratur og e-bøker bare åpne for egne studenter og ansatte. Folkebibliotekene bør få en lovfestet rett til å få utlevert brukernavn og passord, samt å kunne åpne sperrer for digitalisert litteratur i Nasjonalbiblioteket. På den måten får folk bosatt i distriktene på en praktisk måte tilgang til litteraturressursene der de bor.

§ 7. Plikt til å tilby og levere digitale lydbøker

§ 8. Litteraturabonnement

§ 9. Samarbeid om fellesnedsettelse

§ 10. Frakt- og leveringsbetingelser

Kommentar: Fire av de definert store aktørene eier og driver lager- og distribusjonsvirksomhetene Forlagssentralen, Sentraldistribusjon og Fagbokforlaget

(Vigmostad & Bjørke). Posten ved Bring gir rabatter knyttet til volum. Det betyr at forlag med eierskap til distribusjonsvirksomhet nyter fordelene av selv å være store hva frakt angår, samt å være eiere av en tjenesteyting der andre virksomheter indirekte subsidierer eierforlagene både med fraktrabatter og inntjening fra tjenesten. Sammen med den frie etableringen av vertikale eierskap forhandler (bokhandel)-leverandør (forlag) med store muligheter til å plassere fordelingen av samlet avanse konkurransemessig gunstig, bidrar det til å sentralisere bransjens enheter og bygge dem store.

Små, ørsmå og nye leverandører har over tid registrert en økende barriere hos forhandler mot å ta inn bøker for egen risiko, trolig delvis på grunn av merarbeid med bestillinger og varemottak gjennom levering med Posten.

§ 11. Vilkår for forhandlinger mellom leverandør og forhandler - merknad

Tilrås: For papirbøker som har fastpris i henhold til § 5, skal det være en maksimalsats og en minimumssats for innkjøpsrabatt fra leverandør til forhandler. Dette er ikke til hinder for at leverandør og forhandler kan inngå individuelle avtaler om andre ytelser, så lenge gjensidige tiltak bidrar til å oppnå lovens formål og er målbare. Rabatter i henhold til § 8 gjelder. Bibliotek og andre formidlere av litteratur skal ha en rabatt innenfor minimums- og maksimumsgrensene.

Kommentar: Med erfaring gjennom vel 40 år fra et forlag med vekt på lokalt baserte forfatterskap og utgivelser, tilrås at loven bør støtte mest mulig opp om distriktene og de mindre aktørenes utfordringer, slik at litteraturproduksjon og -konsum kan skje på mest mulig like vilkår overalt i landet. Lokalt har folkebibliotekene og skolebibliotekene viktige roller i den samlede tilgjengeligheten av litteratur.

Det har over tid vært en økning i rabatten fra leverandør (produsent) til forhandler. Økningen er neppe frivillig, og kan se ut til å sammenfalle med kjededannelser og kjedenes stadig sterkere kontroll over forhandlerleddet (sluttleddet).

Det er således aktuelt å sette en øvre grense for avanser inkludert markedsstøtte og andre økonomiske ordninger. Fastprisen er 100 %, normalavtalen gir forfatteren en fast prosentramme, forhandler ser ut til å forvente opp mot 50 % (og mer med verdien av tilleggssytelser). Dermed blir marginen til leverandøren trang for dekning av redaksjonelt arbeid, markedsføring, lagerhold, ekspedisjon, frakt og risikodekning samt fortjeneste. Det er neppe et utslag av frivillighet og optimisme at de mellomstore og veletablerte forlagene Dreyer, Pax, Press og Spartacus etablerer et nytt forlagshus sammen, Forente Forlag, samlokalisere seg, får felles eierskap, styre og administrasjon og gir Gyldendal en eierandel på 50,1 prosent.

§ 12. Ikraftsetting

.....

Til slutt litt om mine forutsetninger for å avgi Høringssvar til FORSLAG TIL LOV OM OMSETNING AV BØKER (BOKLOVEN):

Universitetsforlaget, Oslo – redaktør og sjefredaktør 1967-79.

Forlagsservice as, Oslo – medgründer, styreleder, prosjektleder, redaktør og seniorkonsulent i bransjespørsmål 1979-87.

Yrkeslitteratur as, Oslo – medgründer og styreleder 1980-2015, redaksjonsleder og daglig leder 1987-2015.

Sollia forlag, 2477 Sollia – gründer, eier og forlegger 1979-2022. Til sammen vel 100 utgivelser innen sakprosa, skjønnlitteratur barn- og voksenbok

Språksservice as, Oslo/Bergen – medgründer og styreleder 1985-87.

Norsk undervisningsvideo as, Oslo – medgründer og styreleder 1985 - 2015, herunder medeier og styreleder Langbrecke Bok- og Papirhandel 1998-2015.

Akribe Forlag as, Oslo – medgründer og styreleder 1998-2002. I dag eid av Cappelen Damm.

Gaidaros Forlag as, Oslo – styreleder og daglig leder 2002-15.

Uavhengig forlagsgruppe sekretariat – medgründer og leder ca. 2004-07

SolumBokvennen forlag, Oslo – redaktør og seniorkonsulent læremidler yrkesfag 2015-18.

Lærebok- og sakprosaforfatter 1974-2021.

17. november 2022

Bjørn Brænd

Forlegger Sollia forlag